

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-72>

УДК 811.111-26

Матюшенко О.С., Марченко В.В.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОВА ВОРОЖНЕЧІ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Анотація. У статті розглядаються особливості функціонування мови ворожнечі як соціокультурного та лінгвістичного феномену. Проаналізовано існуючі дефініції терміну «hate speech» та «dangerous speech». Автори статті пропонують власне розуміння терміну «мови ворожнечі». Запропоновано власний підхід до диференціації цього явища. Проаналізовано приклади прояву мови ворожнечі у англійській лінгвокультурі, прокоментовано їх інтенсивність, а також їх реалізацію (комунікативні тактики, процедури та стратегії). Сформовано власне бачення вирішення проблеми мови ворожнечі у сучасній лінгвістиці, зокрема в дискурсі соціокультурного, лінгво прагматичного, когнітивного аспекту та в рамках прикладної лінгвістики.

Ключові слова: мова ворожнечі, небезпечна мова, шкала інтенсивності мови ворожнечі, свобода вираження поглядів, дегуманізація, расизм, вербальні та невербальні засоби мови ворожнечі.

Matiushenko Olena, Marchenko Valentyna

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

HATE SPEECH AS A SOCIOCULTURAL AND LINGUISTIC PHENOMENON

Summary. The article deals with the peculiarities of hate speech as a sociocultural and linguistic phenomenon. Special attention is paid to the analysis of the existing definitions of the term «hate speech» (both from official legal instances, authoritative dictionaries, understanding of the term by modern linguists, and popular social media). It was found that the main source of spreading any kind of hate speech is the online media and social networks. That is why the authors have carefully reviewed the guidelines of modern social networks. A newly-formed term was considered in the context of verbal aggression – «dangerous speech». The authors provide their understanding of the term «hate speech». While investigating the existing approaches to the classification of types of hate speech, it has been determined that this issue is not sufficiently developed. That is why was proposed own approach to the differentiation of this phenomenon based on actual statistical data. Thus it has been determined that nowadays the most common types of intolerance are: *xenophobia (including anti-migrant hatred), ethnic origin, national origin, antisemitism, anti-muslim hatred, afrophobia, anti-gypsyism, gender, religion, sexual orientation, and race*. Examples of hate speech in English linguaculture are analyzed. It was found that this phenomenon can be characterized by both implicit and explicit forms of expression. Implicit forms significantly complicate the identification of hate speech, which can leave a negative mark on a person's perception of the world. A common feature in all the examined examples was, intentionally or not, the authors' use of the structure «us vs. them», which underlies the linguistic construction of models and practices of social inequality. It was found that there is an intensity scale of hate speech, depending on the rhetoric used by the author (the communicative tactics, procedures and strategies). Formed own vision of solving the problem of hate speech in modern linguistics, in particular in the discourse of sociocultural, linguopragmatic, cognitive aspects and the framework of applied linguistics.

Keywords: hate speech, dangerous speech, hate-speech intensity scale, freedom of expression, dehumanization, racism, verbal and nonverbal means of hate speech.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, у часи великих політичних, соціальних, економічних, релігійних змін і потрясінь, у світі все частіше спостерігається використання мови, метою якої є приниження, дегуманізації, дискредитація та дискримінація осіб або певної групи людей. Відмінною рисою цієї провокаційної риторики, також широко відомої як «мова ворожнечі» або «мова ненависті», є її здатність поширюватися зі швидкістю світла, заражаючи суспільство нетерпимістю, ненавистю і агресивною поведінкою, що, в свою чергу, іноді призводить до насильства і масових злочинів в реальному житті. Соціальні мережі безумовно відіграють важливу роль в поширенні мови ворожнечі. Сьогодні, соціальні платформи використовуються різними верствами населення, починаючи від політиків, урядовців, журналістів, відомих громадських діячів і закінчуючи звичайними людьми, всі вони мають спільну рису – бажання вільно ділитися своїми думками та переконаннями. Проте, іноді, висловлюючи власну позицію та незгоду, люди

здаються до злісних, «віртуальних нападів», які розпалюють небезпечні стереотипи у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що мова ворожнечі вважається малодослідженою галуззю мовознавства, проаналізувавши попередні дослідження інших авторів, можемо з упевненістю зазначити, що вивчення цього явища є багатоаспектним, багатограним та перспективним вектором. Цій темі присвячено безліч статей та наукових досліджень. Так, К. Тараненко розглянула поняття вербальної агресії та охарактеризувала засоби та стратегії прихованої (непрямої) агресії у мовленні [3]. Габрієлла Б. Клейн застосувала комплексний міждисциплінарний підхід до вивчення поняття «hate speech», завдяки якому встановила ознаки дискримінаційної та расистської практик висловлювання у мовленні [10]. Мовознавця Г. Черненко викоремила й охарактеризувала типи мови ворожнечі залежно від стигматизованих об'єктів (різних соціальних груп) та дослідили види дискримінаційних комунікативних

стратегій і тактик [4]. Г. Сарміна проаналізувала причини, які впливають на появу і розвиток нових форм мови ненависті; визначила основні семантико-тематичні групи, в яких найчастіше зустрічається цей феномен [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На складність, багатогранність та суперечливість феномену мови ворожнечі впливають такі фактори як відсутність уніфікованого визначення терміну та єдиної диференціації видів мови ворожнечі, відсутність встановлених меж між тим, що може бути маркованим як мова ворожнечі, а що вважатиметься проявом свободи слова (порушення якої є прямою загрозою існування демократичного суспільства). Вираження ненависті часто маскуються за прийнятими словесними формами, що сприяє її більшому розповсюдженню, особливо в епоху діджиталізації, де інформація розповсюджується миттєво і встигає вплинути на сприйняття картини світу та сформувати нові небезпечні стереотипи у мисленні людини. На сьогоднішній день і досі залишаються невідомими лінгвістичні механізми засобів реалізації мови ворожнечі (тактики та стратегії, експліцитні та імпліцитні форми вираження).

Мета статті. Метою статті є встановлення особливостей функціонування мови ворожнечі як соціокультурного та лінгвістичного феномену. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: 1) охарактеризувати мову ворожнечі як соціальне та лінгвістичне явище; 2) проаналізувати існуючі дефініції «hate speech» та надати власне бачення терміну; 3) з'ясувати різницю між термінами «hate speech» та «dangerous speech»; 4) розглянути існуючі підходи до класифікації видів «мови ворожнечі» та запропонувати власний варіант; 5) проаналізувати прояви «мови ворожнечі» у англійській лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу. Одним з найперших викликів, з яким доводиться зіткнутися при дослідженні феномену мови ворожнечі, залишається проблема термінологічного визначення та конкретизація його меж. Незважаючи на часте використання терміну «hate speech», загальноприйнятої дефініції не існує. На нашу думку, відсутній консенсус щодо того, де межа між дотриманням прав людини та посяганням на свободу слова. І попри існуючі чисельні дослідження, гайдлайни та навіть спроби законодавчого врегулювання мови ворожнечі, тлумачення цього явища суттєво відрізняється. Тож пропонуємо розглянути кілька різних дефініцій, як з офіційних законодавчих інстанцій, розуміння терміну сучасними лінгвістами, так і популярними соціальними мережами.

Поняття «мова ворожнечі» бере свій початок ще з XX століття. Вперше словосполучення «hate speech» вжив у своїй книзі «HateSpeech: The History of an American Controversy» американський дослідник С. Волкер [15].

Комітет міністрів Ради Європи щодо «мови ворожнечі» ухвалив Рекомендацію R(97)20 (від 30 жовтня 1997 року), в якій визначає мову ворожнечі як таку, «що охоплює всі форми вираження поглядів, що поширюють, спонукають, просувають та виправдовують расову ненависть,

ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ненависті, засновані на нетерпимості в тому числі: нетерпимості, вираженої через агресивний націоналізм чи етноцентризм, дискримінацію чи ворожість щодо національних меншин, мігрантів та нащадків мігрантів» [11].

Досліджуючи мову ворожнечі, варто згадати, що основним джерелом розповсюдження проявів будь-якої нетерпимості є онлайн ЗМІ та блоги на їхній платформі, а також соціальні мережі. Зокрема, в останні декілька років все більше уваги приділяється ролі соціальних мереж у поширенні мови ворожнечі, від яких вимагається докласти більше зусиль для протидії цьому явищу на своїх платформах. Так, для запобігання та протидії поширенню незаконної мови ворожнечі в Інтернеті, протягом 2016–2018 років Європейська Комісія уклала «Кодекс поведінки щодо протидії незаконному висловленню ненависті в Інтернеті», який був підписаний з низкою сучасних соціальних мереж (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Snapchat, TikTok, LinkedIn). Реалізація Кодексу поведінки оцінюється шляхом регулярного моніторингу, організованого у співпраці з представниками Європейської Комісії, використовуючи загальноприйняту методологію, перевіряється, як IT-компанії виконують зобов'язання, передбачені Кодексом [14].

Пропонуємо розглянути як трактують термін «hate speech» популярні соціальні мережі у своїх гайдлайнах. Instagram і Facebook повідомляє, що з соціальних мереж будуть видалені будь-які повідомлення, коментарі та дописи, в яких наявні будь-які прояви нетерпимості та ненависті, а також будуть заблоковані акаунти користувачів, котрі продукують мову ворожнечі. У стандартах спільноти Instagram і Facebook надається детальне визначення того, що у їхньому розумінні вважається «hate speech» [9]: «Ми визначаємо мову ворожнечі як прямий напад на людей (а не концепції чи інститути) на підставі так званих «захисних ознак», як-от расової, етнічної чи національної приналежності, інвалідності, релігійної приналежності, каст, сексуальної орієнтації, статі, гендерної ідентичності або серйозної хвороби [...] жорстокі чи принизливі висловлювання, шкідливі стереотипи, заяви про неповноцінність, висловлення презирства, відрази чи неприйняття, лайливі вирази або заклики до ізоляції чи сегрегації [...] порівняння, що принижують гідність [...] залякування або виключення [...]. До захисних ознак ми також відносимо вік, [...] біженців, мігрантів, іммігрантів [...]». Окрім власного розуміння терміну, соціальні мережі дають детальний опис дій, оприлюднених матеріалів та висловлювань, які заборонено публікувати та які буде ідентифіковано як мову ненависті.

У свою чергу Twitter також розробив власну «Політику щодо проявів ненависті», в якій трактує мову ворожнечі як пропаганду насильства, напади на інших людей і погрози їм за ознакою раси, етнічної приналежності, національного походження, каст, сексуальної орієнтації, статі, гендерної ідентичності, релігійної приналежності, віку, обмежених фізичних чи розумових можливостей або серйозних захворювань. Також Twitter блокує профілі, основна мета яких – підбурювати до нанесення шкоди іншим

користувачам на основі цих характеристик: 1) погрози фізичною розправою («*I will kill you*»); 2) бажання, сподівання чи заклики до нанесення серйозних ушкоджень окремій людині чи групі людей («*I hope all [nationality] get COVID and die*»); 3) гадки масових вбивств, подій із застосуванням насильства чи конкретних засобів насильства, коли захищені групи були основними об'єктами чи жертвами (наприклад, Голокост); 4) підбурювання до дій проти захищених категорій («*All [religious group] are terrorists*», «*If you go to a [religious group] store, you are supporting those [slur], let's stop giving our money to these [religious slur]*»); 5) неодноразові та/або злостиві (і які сприймаються як злостиві їхнім адресатом) лайливі назви, епітети, расистські та сексистські образні вислови або інший вміст, що принижує когось; 6) зображення, що провокують ненависть (наприклад нацистська свастика, або зображення людей з анімалістичними рисами) [8].

Підсумовуючи проаналізовані визначення, пропонуємо власну дефініцію терміну «мова ворожнечі», який ми розуміємо як спосіб мовного конструювання моделей і практик соціальної нерівності, який продукується за допомогою реалізації у мовленні процесів, що породжують нетерпимість і ненависть проти особи чи певної групи людей, які мають спільні незмінні якості (національна/етнічна/релігійна приналежність, гендерна ідентичність, вікова категорія, сексуальна орієнтація та інші захищені ознаки [10, с. 9]): анімалізація, баналізація, криміналізація, дискримінація, дегуманізація, демонізація, дегенерація, етнізація, приниження, інфантилізація, залякування, мінімізація, місіонізація, мілітаризація, націоналізація, патронізація, поляризація, расизація, радикалізація, сенсаціоналізм, сексуалізація, віктимізація.

Отже, публічне висловлювання думок, які характеризуються нападом на підставі будь-якої ознаки ідентичності певної групи населення, створюють атмосферу залякування, і потенційно можуть провокувати насильство або сприяти йому, ми уналежнюємо до проявів мови ворожнечі.

Дослідники проекту «Dangerous Speech: A Practical Guide» пропонують розрізняти категорії «hate speech», яка є проявом нетерпимості до певної групи осіб, і «більш вужчу та конкретну» – «dangerous speech», яка загрожує певній групі осіб, оскільки підштовхує до насильства проти неї [6, с. 8]. Категорію «небезпечна мова» («dangerous speech») визначають як «будь-яка форма вираження (наприклад, мова, текст або зображення), яка може підвищити ризик того, що її реципієнт буде підтримувати або здійснювати насильство по відношенню до членів іншої групи» [6, с. 5].

Іншим не менш проблемним питанням у дискурсі мови ворожнечі залишається відсутність єдиної уніфікованої класифікації її видів. Розглянемо три основні категорії мови ворожнечі та їх шкалу інтенсивності, які запропонував професор Вашингтонського університету Баба Бахадор у своєму дослідженні «Classifying and Identifying the Intensity of Hate Speech» [5]:

1) «Early warning» – до першої категорії автор відносить наступні «ранні прояви» мови ворожнечі:

– «disagreement» – до найменш інтенсивного прояву мови ворожнечі автор уналежнює прояви незгоди з ідеями або переконаннями певної групи. Незважаючи на те, що немає нічого поганого в протиріччях з іншими ідеями або переконаннями, вже на цьому рівні відбувається творення структури-протиставлення «us vs. them», що характеризується стереотипізацією «other»-груп. Така риторика, наприклад, передбачає, що «other» помиляються і що «we» повинні спрямовувати свої дії на зміну сприйняття картини світу інших на рівні ідей (наприклад, характерна лексико-семантична група слів цієї категорії: «false», «incorrect», «wrong», «challenge», «persuade», «change minds»);

– «Negative actions» – друга типологія «ранніх проявів» мови ворожнечі включає риторичку, яка характеризується ненасильницькими негативними діями, спрямованими проти «other»-групи, наприклад, протест проти них чи звинувачення їх у певних діях (характерна лексико-семантична група слів: «threatened», «stole», «outrageous», «act», «poor treatment», «alienate»);

– «Negative character» – третя типологія «ранніх проявів» мови ворожнечі включає в себе створення негативних характеристик або образів, що вважається вже більш інтенсивним, ніж просто негативні ненасильницькі дії – створюється загальне негативне твердження про «other»-групу, а не просто про конкретне одне її діяння (характерна лексико-семантична група слів: «stupid», «thief», «aggressor», «fake», «crazy»);

2) «Dehumanization and demonization» – друга категорія мови ворожнечі:

– дегуманізація та демонізація є четвертою та п'ятою типологією за шкалою інтенсивності мови ворожнечі та вважається крайньою формою творення негативної характеристики певних груп (характерна лексико-семантична група слів: «rat», «monkey», «Nazi», «demon», «cancer», «monster»).

3) «Violence and incitement» – третя найінтенсивніша категорія реалізації мови ворожнечі:

– «violence» – п'яте місце на шкалі інтенсивності мови ворожнечі посідає вираження буквального насильства щодо «other»-груп (повідомлення про такі минулі дії чи намір здійснити насильницькі дії в майбутньому, наприклад, заклики до нападу на певну групу (характерна лексико-семантична група слів: «punched», «raped», «starved», «torturing», «mugging»);

– «death» – найінтенсивнішим проявом вербальної агресії вважають риторичку, в якій наявні меседжі заклик до знищення та вбивства (характерна лексико-семантична група слів: «killed», «annihilate», «destroy»).

На нашу думку, відсутність єдиної загальноприйнятої класифікації видів мови ворожнечі зумовлена тим, що це явище є мінливим та таким, що постійно трансформується. Адже основним інструментом реалізації мови ворожнечі є мовлення, а мова є динамічною системою, яка постійно зазнає змін, розвивається та реагує на всі соціальні перетворення у світі, як позитивні, так, на жаль, і негативні [1, с. 134]. Охопити всі можливі види потенційних проявів ненависті здається неможливим. Саме тому, пропонуємо класифікувати мову ворожнечі за принципом ви-

дів ненависті, які станом на сьогоднішній день, найбільш реалізуються у сучасному мовленні і продовжують поширюватися у світі.

Запропонована нами класифікація видів мови ворожнечі базується на оприлюднених 7-го жовтня 2021 року результатах моніторингу Європейської Комісії з дотримання «Кодексу поведінки щодо протидії незаконному висловлення ненависті в Інтернеті» (з урахуванням кількості зафіксованих випадків у відсотка) [7]: *ксенофобія* (включно з проявами ненависті щодо мігрантів) – 18%; *сексуальна орієнтація* – 18,2%; *ромовфобія* – 12,5%; *антисемітизм* – 9,3%; *антимусульманський рух* – 8,5%; *афрофобія* – 7,7%; *національна приналежність* – 5,8%; *гендерна ідентичність* – 5,1%; *етнічна приналежність* – 4,3%; *расова приналежність* – 3,9%; *релігійна приналежність* – 2%.

Для аналізу прикладів реалізації мови ворожнечі, ми послуговувалися наступними лінгвістичні та комунікативні механізми, які пропонує у своїй роботі дослідниця расистських проявів мови ворожнечі Габрієлла Б. Кляйн [10, с. 8]:

- комунікативна техніка (спосіб реалізації комунікативного феномену мовцем: слово, речення, зображення, тон голосу, жести, погляди, символи, тощо);

- комунікативна процедура (метод реалізації техніки в її послідовному і контекстуальному розвитку: як, де і коли використовується техніка);

- комунікативна стратегія (метод досягнення конкретної комунікативної мети: для чого використовується техніка).

Приклад 1

У травні 2011 року компанія Dove випустила рекламу свого засобу для миття тіла «VisibleCare», яка викликала гучну реакцію аудиторії через наявні в ній меседжі расової дискримінації і була ідентифікована як прояв мови ненависті [13].

Комунікативна техніка, яку використали автори в рекламі, та яка одразу ж впадає в око, реалізується через словосполучення «Before &

After». Така вербальна послідовність передбачає детермінований зв'язок між характерними особливостями та певною етнічною приналежністю.

Комунікативна процедура реалізується за допомогою візуалізації на рекламній світлинці, а саме: зображено три жінки, з різним відтінком шкіри – між представницею афроамериканського населення та жінкою зі світлою шкірою проводиться чітка візуальна межа, підсилена контрастом через напис «Before & After» та зображень на їх фоні (афроамериканська шкіра асоціюється з непривабливим станом, світла – з доглянутим). З зображення стає зрозумілим, що жінка з темною шкірою перебуває на стадії «before», далі по середині зображено жінку-мулатку, а для асоціації з «after» (після використання рекламованої продукції) використали модель зі світлою шкірою. **Комунікативна стратегія**, навмисно чи ні, досягає ефекту приниження гідності суб'єкта, на основі етнічної та расової приналежності.

Ця реклама, на своєму негативному прикладі, продемонструвала як минулі расистські стереотипи все ще, на жаль, існують у сучасному суспільстві. Окремо кожен з основних складових елементів цього зображення – дві жінки і словосполучення «Before & After» не мають характерних образливих та дискримінаційних конотацій. Проте, підсвідомий расистський контекст виникає тільки при взаємодії всіх цих чотирьох елементів разом, що провокують негативні стереотипи, закладені в свідомості людини раніше: «афроамериканка = непривабливість vs. представниця світлої шкіри = краса та привабливість». Ця ідеологія поряд з невербальними засобами, підсилюється через формулювання «visibly more beautiful skin». Таким чином, цей приклад прояву мови ворожнечі, характеризується такими наявними в ньому процесів як етнізація, приниження та поляризація. За шкалою інтенсивності прояву мови ворожнечі цей приклад можна віднести до першої категорії «early warning», третя позиція на шкалі – «negative character» (творення негативної характеристики певної групи населення) [5].

Приклад 2

Компанію Unilever звинувачили у прояві інтолерантності щодо ЛГБТ-спільноти через дискримінаційний підтекст їхнього меседжу в рекламі [12].

Рис. 1. Реклама Dove «VisibleCare»

Джерело: [13]

Рис. 2. Реклама Unilever «Uhh, dad, I'm a gay»

Джерело: [12]

Комунікативна техніка, реалізується через навмисне створений вербальний причинно-наслідковий зв'язок: «Uhh, dad, I'm a gay» vs. «You need a strong heart today». **Комунікативна процедура**: на рожевому фоні світлина послідовно зображено крихке серце з кераміки, у яке прямує куля з написом «Uhh, dad I'm a gay», у нижньому правому куті нібито зображено «висловлення-пораду»: «You need a strong heart today». Щодо невербальних ознак проявів мови ворожнечі, то у цьому прикладі вона реалізується через символіку-метафору «куля vs. серце» (де куля – це камінг-аут сина, а серце – це неготовність батька (суспільства) прийняти цю новину); також використано асоціацію «ЛГБТ-спільнота = рожевий колір» (де рожевий колір – це щось тендітне та незахищене). Таким чином, у реципієнта формується або підтверджується раніше засвоєні негативні стереотипи та нетерпимість, щодо добровільного й усвідомленого визнання людиною своєї сексуальної орієнтації чи гендерної приналежності. **Комунікативна стратегія**: знову ж таки, навмисно чи ні, автори реклами досягають ефекту дискримінації людини за гендерною ідентичністю. За шкалою інтенсивності прояву мови ворожнечі цей приклад також можна охарактеризувати як першу категорію мови ворожнечі, якій притаманна структура-протиставлення «us vs. them» та творення негативної характеристики певної групи населення [5]. У цій рекламі наявні такі процеси, характерні для реалізації мови ворожнечі, як: дискримінація, приниження, мінімізація та баналізація.

Приклад 3

Пропонуємо також розглянути приклад висловлювання, зафіксованого у Twitter, який за шкалою інтенсивності мови ворожнечі, досягає максимального значення прояву вербальної агресії: «@user the problem with the world is you f**king muslims! go choke to death on some bacon you child rapper pig! f**k you a**hole!» [8].

Комунікативна техніка реалізується через явну вербальну агресію, яка продукується через використання лайливих слів: «f**king muslims», «f**k you a**hole!» та неодноразові злостиві расистські вислови та порівняння (що містять «мусульман і свиней»): «you child rapper pig». **Комунікативна процедура** здійснюється завдяки використаній структурі-протиставленні «us vs. them» (де «us» = це «world», а «muslims» = «problem»). **Комунікативна стратегія** навмисно досягає ефекту заохочення та підбурювання винищення певної релігійної групи людей, через пряме висловлення бажання смерті: «go choke to death on some bacon». Таким чином, цей приклад прояву мови ворожнечі, характеризується такими наявними в ньому процесами як етнізація, приниження, поляризація, залякування, дегуманізація та місіонізація – все це може стати справжнім підґрунтям для розпаду невербальної агресії в реальному житті.

Висновки і пропозиції. Усі вище проаналізовані значення терміну мови ворожнечі підтверджують факт відсутності консенсусу щодо загальноприйнятої дефініції мови ворожнечі. Кожна інстанція, яка так чи інакше, має справу з протидією мові ворожнечі, створює власні критерії ідентифікації мови ненависті, а отже

і дає власне визначення терміну, яке дещо відрізняється від інших існуючих, що ускладнює розуміння такого складного та багатогранного явища. Спільною ознакою у всіх тлумаченнях терміну «hate speech» було те, що цей феномен обов'язково спрямований на певну особу чи групу осіб та зазвичай висловлюється публічно (враховується вплив на велику кількість реципієнтів, що примножує небезпечність цього явища).

Здається, що надовго залишається невирішеним філософське питання: де межа між проявом мови ворожнечі та свободою слова. Незважаючи на те, що однією з найбільших переваг демократичного суспільства є свобода слова, все ж нікому не повинно бути дозволено під гаслом реалізації права на свободу слова ображати, принижувати, та дискримінувати інших людей. Безумовно, мова є потужним засобом комунікації, який дозволяє висловлювати несподобання, невдоволення і критику, проте є способи це робити, не вдаючись при цьому до грубості, вульгарності, вживання ненормативної лексики і проявів вербальної агресії.

У межах вивчення вербальної агресії, деякі вчені пропонують розрізняти поняття «hate speech» та «dangerous speech», останнє є також перспективним вектором дослідження мовознавців.

Зважаючи на те, що не існує загальноприйнятої класифікації видів мови ворожнечі, нами було запропоновано підхід до диференціації цього явища за актуальними статистичними даними щодо поширеності тих чи інших типів проявів нетерпимості на сьогоднішній день.

Проаналізувавши приклади проявів мови ворожнечі, ми з'ясували, що цей феномен може характеризуватися як імпліцитними, так і експліцитними формами вираження. «Завуальовані форми» проявів мови ворожнечі значно ускладнюють процес ідентифікації цього явища, особливо для пересічної людини, у картині сприйняття світу якої, воно встигає залишити негативний «слід». Спільною рисою у всіх розглянутих прикладах стало, навмисне чи ні, використання авторами структури-протиставлення «us vs. them», що лежить у основі мовного конструювання моделей і практик соціальної нерівності. Встановлено, що існує шкала інтенсивності мови ворожнечі, залежно від обраної риторики автором (комунікативні тактики, процедури та стратегії до яких вдається комунікант).

Явище «мови ворожнечі» потребує подальших досліджень за безліччю векторами: 1) соціокультурний (як будь-яке мовне явище, мова ненависті може відрізнятися у різних лінгвокультурах, залежно від менталітету та культурних особливостей); 2) лінгвопрагматичний (які лінгвістичні механізми, тактики та стратегії, лексичні та граматичні конструкції лежать у основі творення вербальної ненависті); 3) соціо-, психо-, а також когнітивний аспект (дослідження потребує вплив на людину вербальних, невербальних та паравербальних проявів прихованої агресії); 4) перспективним є дослідження «hate speech» у рамках прикладної лінгвістики (наприклад, створення семантико-тематичних словників проявів «мови ворожнечі» та постійне їх оновлення, для вдосконалення існуючих фреймворків штучного інтелекту для автоматичної ідентифікації «мови ворожнечі» у текстах та зображеннях).

Список літератури:

1. Матюшенко О.С. Мова ворожнечі як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов* : матеріали 13 міжнар. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 11 березня 2021 р.). Київ : КІП ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 133–135.
2. Сарміна Г.Л. Особливості функціонування мови ворожнечі в інтернетпросторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2019. № 7. С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_7_9
3. Тараненко К.В. Засоби вираження прихованої агресії в комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. № 7(1). С. 35–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2018_7%281%29_9
4. Черненко Г.А. Види мови ворожнечі за типом стигматизованого об'єкта в сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. № 30. С. 35–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2015_30_5
5. Bahador B. Classifying and Identifying the Intensity of Hate Speech. *Social Science Research Council*. 2020. URL: <https://items.ssrc.org/disinformation-democracy-and-conflict-prevention/classifying-and-identifying-the-intensity-of-hate-speech/>
6. Benesch S., Buerger C., Glavinic T., Manion S., Bateyko D. *Dangerous Speech: A Practical Guide*. By the dangerous speech project. 2021, April 19. P. 38. URL: <https://dangerousspeech.org/wp-content/uploads/2020/08/Dangerous-Speech-A-Practical-Guide.pdf>
7. Countering illegal hate speech online: 6th evaluation of the Code of Conduct. *Factsheet*. Brussels, 2021, October 7. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/factsheet-6th-monitoring-round-of-the-code-of-conduct_october2021_en_1.pdf
8. Hateful conduct policy. Safety and cybercrime. Twitter Help Center. URL: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy>
9. Hate speech. Facebook Community Standards. Policy details. URL: <https://transparency.fb.com/policies/community-standards/hate-speech/>
10. Klein, G. B. Applied Linguistics to Identify and Contrast Racist «Hate Speech»: Cases from the English and Italian Language. *ALR Journal*. 2018. № 2(3). P. 1–16. URL: https://jag.journalagent.com/alrj/pdfs/ALRJ_2_3_1_16.pdf
11. Recommendation No. R (97) 20 of the committee of ministers to member states on “hate speech”. 1997, October 30. Council of Europe. Committee of Ministers. P. 106–108.
12. Stamper, L. Unilever Apologizes For Ad Comparing Coming Out To Shooting Dad In The Heart. *Insider*. 2013, September 3. URL: <http://surl.li/amkjt>
13. Taylor, K. Dove is facing boycotts for an ad many people say is racist – and it's happened before. *Insider*. 2017, October 7. URL: <https://www.businessinsider.com/doves-racist-ad-2017-10>
14. The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online. European Commission. 2016, May. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en#theeucofconduct
15. Walker, S. *Hate Speech: The History of an American Controversy*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994.

References:

1. Matiushenko, O.S. (2021) Mova vorozhnechi yak ob'iekt linhvistychnykh doslidzhen. *A person as a subject of intercultural communication: modern tendencies in philology, translation and teaching of foreign languages: materials XIII Mizhnarodnoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 133–135). Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho. (in Ukrainian)
2. Sarmina, H.L. (2019) The peculiarities of the functioning of hate speech on the Internet. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Serii «Filolohii», 7, 27–30. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_7_9 (in Ukrainian)
3. Taranenko, K.V. (2019) The means of expression of implicit aggression in communication. *Zakarpatski filolohichni studii*, 7(1), 35–38. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2018_7%281%29_9 (in Ukrainian)
4. Chernenko, H.A. (2015) Kinds of hate speech by stigmatized objects in modern Ukrainian society. *Aktualni problemy ukraïnskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 30, 35–45. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2015_30_5 (in Ukrainian)
5. Bahador, B. (2020) Classifying and Identifying the Intensity of Hate Speech. *Social Science Research Council*. Available at: <https://items.ssrc.org/disinformation-democracy-and-conflict-prevention/classifying-and-identifying-the-intensity-of-hate-speech/>
6. Benesch, S., Buerger, C., Glavinic, T., Manion, S., Bateyko, D. (2021, April 19) *Dangerous Speech: A Practical Guide*. By the dangerous speech project.
7. Countering illegal hate speech online: 6th evaluation of the Code of Conduct. (2021, October 7) *Factsheet*. Brussels: European Commission. Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/factsheet-6th-monitoring-round-of-the-code-of-conduct_october2021_en_1.pdf
8. Hateful conduct policy. Safety and cybercrime. Twitter Help Center. Available at: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy>
9. Hate speech. Facebook Community Standards. Policy details. Available at: <https://transparency.fb.com/policies/community-standards/hate-speech/>
10. Klein, G.B. (2018) Applied Linguistics to Identify and Contrast Racist «Hate Speech»: Cases from the English and Italian Language. *ALR Journal*, 2(3), 1–16. Available at: https://jag.journalagent.com/alrj/pdfs/ALRJ_2_3_1_16.pdf
11. Recommendation No. R (97) 20 of the committee of ministers to member states on “hate speech” (1997, October 30). Council of Europe. Committee of Ministers, 106–108.
12. Stamper, L. (2013, September 3) Unilever Apologizes For Ad Comparing Coming Out To Shooting Dad In The Heart. *Insider*. Available at: <http://surl.li/amkjt>
13. Taylor, K. (2017, October 7) Dove is facing boycotts for an ad many people say is racist – and it's happened before. *Insider*. Available at: <https://www.businessinsider.com/doves-racist-ad-2017-10>
14. The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online. (2016, May). European Commission. Available at: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en#theeucofconduct
15. Walker, S. (1994) *Hate Speech: The History of an American Controversy*. Lincoln: University of Nebraska Press.